

УДК 612.821.4:618.2

Якунчикова О. П., Андрєєва Т. І., Григорчук Д. О., Шкіряк-Нижник З. А., Звінчук О. В.,
Числовська Н. В., Антипкін Ю. Г.

ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ МАТІР'Ю ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР РИЗИКУ РАНЬОГО ПОЧАТКУ ПИТТЯ ПІДЛІТКАМИ

Метою дослідження є визначення зв'язків між вживанням алкоголю матір'ю у різні етапи її життя і вживанням алкоголю підлітком. Використано дані, отримані у лонгitudному дослідженні когорти жінок та їхніх дітей з моменту настання вагітності. За допомогою багатфакторної регресії показано, що вживання алкоголю матір'ю до вагітності пов'язано з підвищеним ризиком раннього початку вживання алкоголю підлітком. У матерів, що вживали алкоголь під час перших трьох місяців вагітності, підлітки з більшою імовірністю дали стверджувальну відповідь про вживання алкоголю протягом останніх 30 днів. Однак найбільш вагомою детермінантою вживання алкоголю підлітком є пиття матері зараз.

Ключові слова: вживання алкоголю, підлітки, проспективний дизайн.

Загальна постановка проблеми

Ранній початок вживання алкоголю підлітками є важливою проблемою охорони громадського здоров'я в Україні. Велика частка передчасної

смертності, особливо серед чоловіків, пояснюється поведінкою, що шкодить здоров'ю. Україна належить до країн з одним із найвищих рівнів споживання алкоголю на душу населення у Європі. Характерним є вживання великої кількості

© Якунчикова О. П., Андрєєва Т. І., Григорчук Д. О., Шкіряк-Нижник З. А., Звінчук О. В., Числовська Н. В., Антипкін Ю. Г., 2012

алкоголю протягом короткого проміжку часу, прийнятність появи у нетверезому стані у громадських місцях [8].

Програми запобігання початку вживання алкоголю підлітками в багатьох країнах розробляють і впроваджують на підставі наукових даних про фактори ризику та захисні фактори [5]. Однак упровадження алкогольної політики в Україні недостатнє. Під час розробки профілактичних програм треба враховувати фактори, що дійсно впливають на поведінку молодих людей згідно з результатами досліджень, проведених в Україні.

Аналіз останніх досліджень

Проксимальні фактори, щодо яких був визначений зв'язок із вживанням алкоголю підлітками, охоплюють загальне оточення, поведінку і стиль життя, однак не завжди можна стверджувати про причинно-наслідковий зв'язок. Серед таких факторів відомі доступність алкоголю, прийнятність його вживання у референтній групі, девіантна поведінка та ін. [4]. Вплив сімейних факторів, а саме вживання алкоголю батьками, також були пов'язані з підвищеним ризиком раннього початку вживання алкоголю молодим поколінням [6].

Детермінанти з більш віддалених періодів життя можуть сказати більше про причини вживання алкоголю у підлітковому і старшому віці, але відомостей про них отримано менше. Згідно з результатами кількох лонгітюдних досліджень, вплив алкоголю на плід під час вагітності матері був пов'язаний із подальшим розвитком алкогольної залежності у дорослому віці [1; 3]. Менш однозначні результати були отримані щодо зв'язку вживання алкоголю матір'ю і початком вживання алкоголю підлітками [2]. Експериментальні моделі з об'єктами-тваринами підтвердили цю гіпотезу, але робити остаточне узагальнення щодо людини не є коректним через значні відмінності у процесах розвитку мозку під час вагітності й після народження [7].

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми

Відносну значущість вживання алкоголю матір'ю у різні періоди розвитку дитини для виникнення ризику вживання алкоголю у підлітковому віці досліджено меншою мірою, ніж ті фактори, що співіснують з підлітковим віком, адже бракувало даних, що збиралися протягом тривалого часу у лонгітюдному дослідженні.

Дослідження «Сім'я та діти України», що проводилось в Україні з 1992 року, збило великий масив даних про вагітних жінок та дітей, що в них народилися. Останній етап дослідження передбачав опитування жінок та їхніх дітей-

підлітків, що погодилися знову взяти участь у дослідженні через 16 років.

Формулювання цілей

Метою цього дослідження було визначення зв'язків між вживанням алкоголю матір'ю у різні етапи її життя і раннім початком вживання алкоголю підлітком, питтям протягом останнього місяця перед опитуванням та ризиковим способом вживання алкоголю.

Методи

Були використані дані, отримані у лонгітюдному дослідженні «Сім'я та діти України», яке вивчало когорту жінок та їхніх дітей з моменту настання вагітності. Це дослідження покликане оцінити вплив соціальних, психологічних та інших факторів на результати вагітності та стан здоров'я дітей у подальшому.

Респонденти і збір даних

Залучені учасниці були вагітними жінками з останньою менструацією у період між 25 грудня 1992 року і 23 липня 1994 року. Рекрутування проводили у п'яти містах в Україні (Київ, Маріуполь, Дніпродзержинськ, Красний Луч, Івано-Франківськ), але останній етап дослідження у 2011 році відбувся лише в Дніпродзержинську. Вибірка у Дніпродзержинську складалася з 2148 жінок, їхніх дітей і партнерів (за наявності), однак у 2011 році участь у дослідженні продовжили 1020 сімей. Жінки та їхні партнери були опитані під час антенатального візиту до жіночої консультації, у пологовому будинку, за 6 тижнів, 6 місяців та 3 і 7 років після пологів. Матері та діти у 16-тирічному віці були опитані у 2011 році. Для цього аналізу використовували дані опитувань під час антенатального періоду та останнього етапу (через 16 років після народження).

Опитувальник роздавали для самозаповнення медичні працівники, під час останнього етапу дітям надавали невелике матеріальне заохочення. Учасникам повідомили про добровільність, конфіденційність й анонімність участі в опитуванні, вони надали інформовану згоду.

Залежні змінні

Вживання алкоголю визначали за допомогою запитань про споживання алкоголю протягом останніх 30 днів, кількість спожитого алкоголю та вік початку споживання алкогольних напоїв. Для виявлення вживання алкоголю протягом останніх 30 днів респондентів ставили запитання: «Якщо в один з останніх 30 днів Ви вживали алкоголь, такий, як пиво, вино, шампанське чи міцні напої, скільки Ви випили?» Запропоно-

вані варіанти відповіді: «Я не вживаю алкоголю», «Я не вживав(ла) алкоголю впродовж останніх 30 днів», «1–10 порцій». Для подальшого аналізу було сформовано дихотомічну змінну «Вживання алкоголю протягом останніх 30 днів».

Для вимірювання вживання 5 чи більше порцій алкоголю упродовж короткого проміжку часу підліткам було поставлено запитання: «Згадайте останні 30 днів. Як часто (якщо коли-небудь таке було) Ви випили 5 чи більше порцій підряд?» Це запитання мало подібні до наведених вище варіанти відповідей та було використане для побудови ще однієї дихотомічної результуючої змінної: «Вживання 5 чи більше порцій алкоголю підряд протягом останніх 30 днів».

Щоб визначити вік, коли учні шкіл починають вживати алкоголь, їх запитували «Коли Ви ВПЕРШЕ (якщо коли-небудь) зробили такі речі? (випили пиво (хоча б 1 келих), випили вино (шампанське) (хоч би 1 келих), випили міцний напій (хоча б 1 чарку)». У подальшому аналізі було застосовано дихотомічну змінну «Початок вживання алкоголю у віці 12 років і раніше».

Детермінанти

Основна детермінанта цього дослідження – вживання алкоголю матір'ю. Під час вагітності були отримані дані про вживання алкоголю до вагітності, у перші три місяці вагітності і після того, як мати вперше відчула рухи плоду. Запитання «Як часто Ви вживаєте алкогольні напої? Будь ласка, дайте відповідь на кожен період часу ((1) перед вагітністю; (2) перших три місяці; (3) у час, коли Ви відчували перші рухи плоду)» мало такі варіанти відповідей: 1) ніколи, 2) менше ніж раз у тиждень, 3) більше ніж раз у тиждень, 4) 1–2 чарки щодня, 5) мінімум 3–9 чарок щодня, 6) мінімум 10 чарок щодня.

Після 16-річного спостереження матерів запитали ще раз про кількість алкоголю, що вони вживали. Запитання «Скільки разів (якщо таке було) Ви вживали алкогольні напої? (за останні 30 днів)» мало такі варіанти відповідей: 1) 0 разів; 2) 1–2 рази; 3) 3–5 разів; 4) 6–9 разів; 5) 10–19 разів; 6) 20–39 разів; 7) 40 і більше разів. У подальшому аналізі відповіді 4–7 були об'єднані в одну категорію «6 та більше разів».

Для детермінант дослідження та інших корелят, які ми контролювали у багатофакторному аналізі, пропущені значення кодували як окрему категорію відповідей для вимірювання можливої похибки, що спричинена їх невивадковою появою в анкетах.

Статистичний аналіз

Спочатку були отримані описові статистики соціально-демографічних характеристик і жи-

вання алкоголю матір'ю та підлітком. Зв'язки між детермінантами, третіми та залежними змінними було перевірено за допомогою тесту χ^2 . Для незалежних змінних було оцінено зв'язки з трьома залежними змінними дослідження за допомогою бінарного логістичного регресійного аналізу для кожної змінної окремо (однофакторний аналіз) та у спільній моделі з урахуванням впливу соціально-демографічних характеристик (багатофакторний аналіз). Аналіз проведений за допомогою статистичного пакета SPSS 13.0 для Windows. Результати наведені як співвідношення шансів із 95 % довірчими інтервалами. Зв'язки зі значенням $p < 0,05$ вважали статистично значущими.

Контроль впливу інших змінних

Соціально-демографічні характеристики, що були зібрані на різних етапах дослідження, охоплювали: рік народження підлітка (1993, 1994, 1995), стать, тип навчального закладу (загальноосвітня школа, ліцей, професійно-технічне училище), куріння матері протягом життя, стан доходів родини, рівень освіти матері / батька, склад родини (повна, неповна, з мачухою чи вітчимою), вживання алкоголю батьком. Ці змінні розглядали як фактори, що можуть впливати на вживання алкоголю підлітками, тому включали у багатофакторну логістичну регресійну модель.

Виклад основного матеріалу дослідження

Вибірка у Дніпродзержинську складалася з 2148 жінок, їхніх дітей і партнерів (якщо наявні), однак у 2011 році участь у дослідженні продовжили 1020 респондентів. Значна кількість анкет містила пропущені відповіді на запитання, які стосувалися трьох залежних змінних і детермінант дослідження, а також соціально-демографічних корелят, які контролювали у багатофакторному регресійному аналізі. Таким чином, аналіз детермінант вживання алкоголю протягом останніх 30 днів проведено для вибірки з 973 респондентів, аналіз вживання 5 чи більше порцій алкоголю поспіль – на вибірці з 978 респондентів, а віку початку вживання алкоголю – на вибірці з 975 респондентів.

Характеристики респондентів щодо вживання алкоголю протягом останніх 30 днів, вживання 5 і більше порцій поспіль упродовж останніх 30 днів, віку початку вживання алкоголю наведено у табл. 1. Вживання алкоголю протягом останніх 30 днів було характерне для 352, або 36,2 % респондентів. Про вживання алкоголю 5 порцій підряд протягом останніх 30 днів повідомили 231, або 23,6 % підлітків. У 12 років чи раніше починали вживати алкогольні напої 247, або

Таблиця 1. Одно- й двовимірний відсотковий розподіл показників вживання алкоголю підлітками і вживання алкоголю його матір'ю до, під час перших трьох місяців вагітності, після перших рухів плоду та через 16 років після народження дитини

Показник	Кількість	Вживання алкоголю підлітком протягом останніх 30 днів, N = 973		Вживання 5 чи більше порцій алкоголю підряд протягом останніх 30 днів, N = 978		Початок вживання алкоголю у віці 12 років і раніше, N = 975	
		ні	так	Ні	так	ні	так
	1020	621 (63,8 %)	352 (36,2 %)	747 (76,4 %)	231 (23,6 %)	728 (74,7 %)	247 (25,3 %)
<i>Вживання алкоголю матір'ю до вагітності</i>							
ніколи	301 (29,5 %)	188 (30,3 %)	101 (28,7 %)	220 (29,5 %)	71 (30,7 %)	226 (31,0 %)	66 (26,7 %)
менше, ніж раз на тиждень	579 (56,8 %)	361 (58,1 %)	195 (55,4 %)	436 (58,4 %)	120 (51,9 %)	410 (56,3 %)	146 (59,1 %)
більше, ніж раз на тиждень	39 (5,8 %)	18 (2,9 %)	17 (4,8 %)	25 (3,3 %)	11 (4,8 %)	16 (2,2 %)	17 (6,9 %)
немає відповіді	101 (9,9 %)	54 (8,7 %)	39 (11,1 %)	66 (8,8 %)	29 (12,6 %)	76 (10,4 %)	18 (7,3 %)
		p = 0,246		p = 0,183		p = 0,002	
<i>Вживання алкоголю матір'ю у перші 3 місяці вагітності</i>							
ніколи	730 (71,6 %)	454 (73,6 %)	241 (68,5 %)	542 (72,6 %)	160 (69,3 %)	523 (71,8 %)	180 (72,9 %)
менше, ніж раз на тиждень	164 (16,1 %)	87 (14,0 %)	70 (19,9 %)	118 (15,8 %)	40 (17,3 %)	110 (15,1 %)	45 (18,2 %)
більше, ніж раз на тиждень	7 (0,7 %)	5 (0,8 %)	2 (0,6 %)	5 (0,7 %)	1 (0,4 %)	4 (0,5 %)	2 (0,8 %)
немає відповіді	119 (11,7 %)	72 (11,6 %)	39 (11,1 %)	82 (11,0 %)	30 (13,0 %)	91 (12,5 %)	20 (8,1 %)
		p = 0,119		p = 0,729		p = 0,213	
<i>Вживання алкоголю матір'ю після перших рухів плоду</i>							
ніколи	813 (79,7 %)	500 (80,5 %)	279 (79,3 %)	604 (80,9 %)	180 (77,9 %)	580 (79,7 %)	202 (82,2 %)
менше, ніж раз на тиждень	38 (3,7 %)	24 (3,9 %)	12 (3,4 %)	26 (3,5 %)	10 (4,3 %)	27 (3,7 %)	9 (3,6 %)
більше, ніж раз на тиждень	2 (0,2 %)	2 (0,3 %)	0 (0 %)	2 (0,3 %)	0 (0 %)	2 (0,3 %)	0 (0 %)
мінімум 10 чарок щодня	1 (0,1 %)	0 (0 %)	1 (0,3 %)	0 (0 %)	1 (0,4 %)	1 (0,1 %)	0 (0 %)
немає відповіді	166 (16,3 %)	95 (15,3 %)	60 (17,0 %)	115 (15,4 %)	40 (17,3 %)	118 (16,2 %)	35 (14,2 %)
		p = 0,478		p = 0,309		p = 0,799	
<i>Вживання алкоголю матір'ю протягом останніх 30 днів через 16 років спостереження</i>							
0	325 (31,9 %)	233 (37,5 %)	79 (22,4 %)	275 (36,8 %)	39 (16,9 %)	255 (35,0 %)	58 (23,5 %)
1–2 рази	421 (41,3 %)	245 (39,5 %)	161 (45,7 %)	297 (39,8 %)	111 (48,1 %)	298 (40,9 %)	111 (44,9 %)
3–5 разів	123 (12,1 %)	63 (10,1 %)	54 (15,3 %)	86 (11,5 %)	33 (14,3 %)	81 (11,1 %)	37 (15,0 %)
6 і більше	57 (5,6 %)	25 (4,0 %)	31 (8,8 %)	32 (4,3 %)	24 (10,4 %)	33 (4,5 %)	21 (8,5 %)
немає відповіді	94 (9,2 %)	55 (8,9 %)	27 (7,7 %)	57 (7,6 %)	24 (10,4 %)	61 (8,4 %)	20 (8,1 %)
		p < 0,0001		p < 0,0001		p = 0,003	

25,3 % підлітків, що брали участь в опитуванні 2011 року.

Відповіді матерів про вживання алкоголю до вагітності й у перші три місяці вагітності потрапили лише до трьох категорій: ніколи, менше ніж раз на тиждень, більше ніж раз на тиждень. Для більшої частини жінок було характерне вживання алкоголю менше ніж раз на тиждень до вагітності (579 учасників, або 56,8 %) та ніколи у перші три місяці вагітності (730 учасників, або 71,6 %). Більше, ніж раз на тиждень, алкоголь вживали лише 39 (5,8 %) жінок до вагітності і 7 (0,7 %) жінок у перші три місяці вагітності. Ще менша частка жінок вживала алкоголь після перших рухів плоду – 38 (3,7 %) жінок відповіли про вживання менше ніж раз на тиждень, 2

(0,2 %) – більше ніж раз на тиждень і одна жінка (0,1 %) про вживання мінімум 10 чарок щодня, але кількість відсутніх відповідей на запитання була більша – 166 (16,3 %) (табл. 1).

В однофакторному аналізі були виявлені зв'язки вживання алкоголю матір'ю більше ніж раз на тиждень до вагітності з початком вживання алкоголю підлітком у віці 12 років і раніше. Вживання алкоголю матір'ю у перші три місяці вагітності мало зв'язок з вживанням алкоголю підлітком протягом останніх 30 днів. Не було виявлено зв'язків між вживанням алкоголю матір'ю після перших рухів плоду із жодною з залежних змінних, однак не можна стверджувати про його відсутність через дуже малу кількість стверджувальних відповідей на це запитання. Вживання

Таблиця 2. Однофакторний бінарний логістичний регресійний аналіз зв'язку віку початку вживання алкоголю підлітком із вживанням алкоголю його матір'ю до його народження, під час перших трьох місяців вагітності, після перших рухів плоду та через 16 років після його народження

Показник	Вживання алкоголю підлітком протягом останніх 30 днів	Вживання 5 чи більше порцій алкоголю підряд протягом останніх 30 днів	Початок вживання алкоголю у віці 12 років і раніше
<i>Вживання алкоголю матір'ю до вагітності</i>			
ніколи	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)
менше, ніж раз на тиждень	1,01 (0,75–1,36)	0,85 (0,61–1,19)	1,22 (0,87–1,70)
більше, ніж раз на тиждень	1,76 (0,87–3,56)	1,36 (0,64–2,91)	3,64 (1,74–7,59)
немає відповіді	1,34 (0,83–2,17)	1,36 (0,82–2,27)	0,81 (0,45–1,45)
<i>Вживання алкоголю матір'ю у перші 3 місяці вагітності</i>			
ніколи	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)
менше, ніж раз на тиждень	1,53 (1,07–2,17)	1,15 (0,77–1,71)	1,19 (0,81–1,75)
більше, ніж раз на тиждень	0,76 (0,15–3,94)	0,68 (0,08–5,84)	1,45 (0,26–8,00)
немає відповіді	1,03 (0,68–1,56)	1,24 (0,79–1,95)	0,64 (0,38–1,07)
<i>Вживання алкоголю матір'ю після перших рухів плоду</i>			
ніколи	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)
менше, ніж раз на тиждень	0,90 (0,44–1,82)	1,29 (0,61–2,73)	0,94 (0,44–2,06)
більше, ніж раз на тиждень	–	–	–
мінімум 10 чарок щодня	–	–	–
немає відповіді	1,13 (0,79–1,61)	1,17 (0,79–1,74)	0,85 (0,56–1,28)
<i>Вживання алкоголю матір'ю протягом останніх 30 днів через 16 років спостереження</i>			
0	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)
1–2 рази	1,94 (1,40–2,68)	2,64 (1,77–3,93)	1,64 (1,14–2,35)
3–5 разів	2,53 (1,62–3,94)	2,71 (1,60–4,57)	2,01 (1,24–3,25)
6 і більше	3,66 (2,04–6,57)	5,29 (2,83–9,90)	2,80 (1,51–5,19)
немає відповіді	1,45 (0,86–2,45)	2,97 (1,66–5,32)	1,44 (0,81–2,57)

Примітка: півжирним позначено статистичні зв'язки на рівні $p < 0,005$.

алкоголю матір'ю протягом останніх 30 днів одночасно з опитуванням підлітка мало зв'язок з усіма залежними змінними (табл. 2).

У табл. 3 наведено результати множинного бінарного логістичного аналізу зв'язків між вживанням алкоголю матір'ю і підлітком, з контролем соціально-демографічних характеристик респондентів. Включення до моделі таких змінних, як освіта батька/матері, рівень достатку родини, структура сім'ї, стать та рік народження і місце навчання дитини, куріння матір'ю протягом життя, вживання алкоголю батьком, не вплинуло значною мірою на силу зв'язків, визначену за допомогою однофакторного аналізу.

Якщо мати зазначала, що вживала алкогольні напої до вагітності більше, ніж раз на тиждень, її дитина мала втричі більші шанси (співвідношення шансів = 3,36, 95 % довірчий інтервал = 1,57–7,20) почати вживати алкоголь у 12 років чи раніше, порівняно з тими, чиї матері зазначали, що не вживали алкоголю. Крім того, для категорії «немає відповіді» виявлено значущий зв'язок із вживанням підлітком алкоголю протягом останніх 30 днів (співвідношення шансів = 3,87, 95 % довірчий інтервал = 1,46–10,27).

Вживання алкоголю матір'ю під час перших трьох місяців вагітності було пов'язано із підви-

щеними шансами вживання алкоголю підлітком протягом останніх 30 днів у півтори рази (співвідношення шансів = 1,50, 95 % довірчий інтервал = 1,01–2,22). Діти жінок, що увійшли в категорію «немає відповіді», щодо цього запитання, навпаки, мали нижчі шанси вживати алкоголь протягом останніх 30 днів.

Для всіх залежних змінних був характерний зв'язок із вживанням алкоголю матір'ю протягом останніх 30 днів одночасно з опитуванням підлітка. Для цієї детермінанти спостерігалася залежність доза–ефект, тобто чим більше алкоголю вживає мати, тим більш вірогідно, що підліток почне вживати алкоголь раніше, повідомить про пиття протягом останніх 30 днів та буде вживати 5 чи більше порцій алкоголю поспіль. Співвідношення шансів для кожної категорії наведено у таблиці 3.

Обговорення

У дослідженні перевірено зв'язок між вживанням алкоголю матір'ю у різні періоди її життя із вживанням алкоголю її дитиною у підлітковому віці. За допомогою багатофакторної регресії було показано, що вживання алкоголю матір'ю до вагітності пов'язано із підвищеним ризиком раннього початку вживання алкоголю підлітком.

Таблиця 3. Багатофакторний логістичний регресійний аналіз зв'язку вживання алкоголю підлітком із вживанням алкоголю його матір'ю на різних етапах життя з урахуванням соціально-демографічних характеристик

Показник	Вживання алкоголю підлітком протягом останніх 30 днів	Вживання 5 чи більше порцій алкоголю підряд протягом останніх 30 днів	Початок вживання алкоголю у віці 12 років і раніше
<i>Вживання алкоголю матір'ю до вагітності</i>			
ніколи	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)
менше, ніж раз на тиждень	0,77 (0,55–1,07)	0,73 (0,51–1,05)	1,13 (0,80–1,61)
більше, ніж раз на тиждень	1,37 (0,63–2,96)	1,08 (0,49–2,39)	3,36 (1,57–7,20)
немає відповіді	3,87 (1,46–10,27)	1,71 (1,00–2,95)	0,84 (0,46–1,54)
<i>Вживання алкоголю матір'ю у перші 3 місяці вагітності</i>			
ніколи	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)
менше, ніж раз на тиждень	1,50 (1,01–2,22)	–	–
більше, ніж раз на тиждень	0,49 (0,08–2,94)	–	–
немає відповіді	0,37 (0,15–0,94)	–	–
<i>Вживання алкоголю матір'ю протягом останніх 30 днів через 16 років спостереження</i>			
0	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)	1,00 (ГП)
1–2 рази	1,94 (1,40–2,68)	2,82 (1,86–4,26)	1,52 (1,05–2,19)
3–5 разів	2,53 (1,62–3,94)	2,94 (1,71–5,05)	1,89 (1,15–3,11)
6 і більше	3,66 (2,04–6,57)	6,46 (3,34–12,49)	2,37 (1,25–4,50)
немає відповіді	1,45 (0,86–2,45)	3,47 (1,78–6,74)	1,06 (0,53–2,11)

Цей зв'язок може свідчити про схильність цих жінок до більш частого вживання алкоголю протягом всього життя і відповідно можливість моделювання такої поведінки дитиною у період раннього підліткового віку.

Гіпотеза про зв'язок вживання алкоголю матір'ю під час вагітності з уживанням алкоголю підлітком підтвердилася лише частково. У жінок, що вживали алкоголь під час перших трьох місяців вагітності, підлітки з більшою імовірністю вживали алкоголь протягом останніх 30 днів порівняно з жінками, що не вживали алкоголю взагалі. Через невелику кількість спостережень у категорії «більше ніж раз на тиждень» для цієї змінної, а також стверджувальних відповідей про вживання алкоголю після перших рухів плоду, не було можливості достовірно оцінити зв'язки для цих змінних. Попередні дослідження з цієї тематики вказують на можливість роботи механізмів, що призводять до програмування схильності до залежності від алкоголю в утробі матері [6]. Однак ці роботи переважно стосувалися періоду раннього дорослого віку, а не підліткового періоду, коли найчастіше відбувається контакт з алкоголем. Наше дослідження показало, що вже в цей період можливо відстежити зв'язок вживання із впливом алкоголю на плід під час вагітності. Перевагами нашого дослідження також є лонгітюдний дизайн і можливість контролювати у багатофакторному аналізі низку соціально-демографічних факторів, вживання алкоголю матір'ю в інші періоди, крім вагітності, куріння матері, вживання алкоголю батьком. Зв'язок вживання алкоголю матір'ю у час підліткового віку їхніх дітей був значущим

для всіх залежних змінних. Крім того, спостерігалася залежність доза–ефект, тобто сила зв'язку збільшувалася зі зростанням частоти споживання алкоголю матір'ю протягом останніх 30 днів. Таким чином, за результатами цього дослідження проксимальні фактори залишаються одними з найвагоміших детермінант вживання алкоголю підлітками.

Обмеження дослідження

Це дослідження має деякі обмеження. По-перше, спосіб вимірювання вживання алкоголю до і під час вагітності не збігається з прийнятими сьогодні скринінговими питаннями. Це могло зумовити певну похибку вимірювання для цих детермінант. Інше значне обмеження – вибуття учасників із дослідження, адже через 16 років вдалося встановити контакт і відстежити лише 47 % початкової вибірки. Результати дослідження можуть давати певною мірою занижені оцінки сили зв'язків, через не випадкове вибуття учасників, що більш схильні до вживання алкоголю. Однак варто зазначити, що значущої різниці у вживанні алкоголю тими, хто вибув з дослідження, і респондентами, що продовжили брати участь, не виявилось.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Наше дослідження частково підтверджує гіпотезу про зв'язок уживання алкоголю матір'ю під час вагітності з подальшою схильністю підлітка до пиття, однак має суттєві обмеження у дизайні для того, щоб робити однозначні висновки щодо цього фактора. Більш остаточні виснов-

ки можна робити про проксимальний вплив вживання алкоголю матір'ю на ранній початок пиття і ризикові способи вживання алкоголю підлітком. У подальших дослідженнях з цього питання необхідно планувати більші вибірки і спрямувати зусилля на відстеження респондентів, що вибули з місця проживання. З позиції профілактичної роботи щодо запобігання вживанню алкоголю молоддю фахівцям з охорони здоров'я важливо пам'ятати про вживання алкоголю у сім'ї. Випивання матір'ю є одним із найважливіших факторів ризику, що може впливати

на поведінку, підвищувати доступність алкогольних напоїв вдома, формувати прийнятність вживання алкоголю у нормативних установках підлітка.

Автори дослідження висловлюють щире подяку співробітникам Центру обробки даних наукових досліджень ім. Луїз Гамільтон та відділенню медичних і психосоціальних проблем здоров'я сім'ї Інституту педіатрії, акушерства і гінекології НАМН України, а також усім учасникам дослідження.

Список літератури

1. Alati R. In utero alcohol exposure and prediction of alcohol disorders in early adulthood : a birth cohort study / R. Alati, A. Al Mamun, G. M. Williams, M. O'Callaghan, J. M. Najman, W. Bor // Arch. Gen. Psychiatry. – 2006. – Vol. 63, № 9. – P. 1009–1016.
2. Alati R. The developmental origin of adolescent alcohol use : findings from the Mater University Study of Pregnancy and its outcomes / R. Alati, A. Clavarino, J. M. Najman, M. O'Callaghan, W. Bor, A. A. Mamun, G. M. Williams // Drug. Alcohol. Depend. – 2008. – Vol. 98, № 1–2. – P. 136–143.
3. Baer J. S. A 21-year longitudinal analysis of the effects of prenatal alcohol exposure on young adult drinking / J. S. Baer, P. D. Sampson, H. M. Barr, P. D. Connor, A. P. Streissguth // Arch. Gen. Psychiatry. – 2003. – Vol. 60, № 4. – P. 377–385.
4. Kokkevi A. E. Further investigation of psychological and environmental correlates of substance use in adolescence in six European countries / A. E. Kokkevi, A. A. Arapaki, C. Richardson, S. Florescu, M. Kuzman, E. Stergar // Drug. Alcohol. Depend. – 2007. – Vol. 88, № 2–3. – P. 308–312.
5. Komro K. A. Strategies to prevent underage drinking / K. A. Komro, T. L. Toomey // Alcohol. Res. Health. – 2002. – V. 26, № 1. – P. 5–14.
6. Lieb R. Parental alcohol use disorders and alcohol use and disorders in offspring: a community study / R. Lieb, K. R. Merikangas, M. Höfler, H. Pfister, B. Isensee, H. U. Wittchen // Psychol. Med. – 2002. – Vol. 32, № 1. – P. 63–78.
7. Nizhnikov M. E. Prenatal ethanol exposure increases ethanol reinforcement in neonatal rats / M. E. Nizhnikov, J. C. Molina, E. I. Varlinskaya, N. E. Spear // Alcohol. Clin. Exp. Res. – 2006. – Vol. 30, № 1. – P. 34–45.
8. Popova S. Comparing alcohol consumption in central and eastern Europe to other European countries / S. Popova, J. Rehm, J. Patra, W. Zatonski // Alcohol. Alcohol. – 2007. – V. 42, № 5. – P. 465–473.

O. Iakunchykova, T. Andreeva, D. Hryhorczuk, Z. Shkiryak-Nizhnyk, A. Zvinchuk, N. Chislovska, Y. Antipkin

USE OF ALCOHOL BY MOTHER AS AN IMPORTANT PREDICTOR OF ADOLESCENT EARLY DRINKING

The objective of this study was to investigate associations between alcohol drinking by mother at different time periods of her life and alcohol use by adolescent. The study is based on the data of the Family and Children of Ukraine Study (FCOU), which is a longitudinal cohort study of women and children. Multivariate logistic regression analysis confirmed that use of alcohol more than once a week by mother before pregnancy was associated with early initiation of alcohol abuse by adolescents. Those mothers who used alcohol during first 3 month of pregnancy were more likely to have adolescent children who would report current alcohol use. However, the most important determinant of alcohol use by adolescent was concurrent drinking by mother.

Keywords: alcohol drinking, adolescents, prospective design.

Матеріал надійшов 12 червня 2012 р.